

вирішити державна машина, то на місцях вирішують об'єднавшись вільні громадяни, виробляючи соціальні рішення. Як зазначають українські соціологи О. Донченко і Ю. Романенко, центром соціальної якості є не індивід, а саме система стосунків між владою і народом.

Громадську активність українського населення досліджували впродовж останніх 10 років Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» і соціологічна служба «Центр Разумкова». Судячи з досліджень, напередодні «Революції Гідності» 41% населення вважав, що пересічний громадянин аж ніяк не може вплинути на рішення влади. І тепер, після «Революції Гідності», люди не бачать можливості самотужки впливати на владу, і, можливо, з цим пов'язане дедалі більші надії на громадські організації. Вони складають соціальний капітал суспільства. Він представляє добровільне об'єднання громадян, засноване на взаємній довірі одне до одного з метою вирішення завдань локально, без участі держави й партій. Це соціальна енергія, сила, яка виливається в соціальні дії для вирішення тих чи інших проблем. В основі соціального капіталу суспільства лежить довіра і толерантність.

Результати щорічних загальноукраїнських опитувань 2 тис. респондентів Інститутом соціальної та політичної технології НАПН України показують, що із року в рік на перше місце виходять два фактори. Перший – це реформаторські чи антиреформаторські настрої (їх визначають з допомогою таких запитань як ставлення громадян до колгоспів, фермерства, приватної власності, продажу землі, безробіття). Цей фактор завжди домінує. В передвиборні періоди виразнішим стає інший, який визначає проросійські або антиросійські настрої. Центральним тут є ставлення до мови, тому це питання дуже напружене, дражливе, особливо перед виборами. Але ми не про те, ми про об'єднуючі фактори в сучасній українській державі. Стратегія Української держави – це не тільки економіка, це насамперед, світоглядні засади, політичні, соціальні, духовні і, звісно, економічні перетворення в їх системній зумовленості. Щоб держава працювала ефективно, потрібні розвинені системи науки, освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення різного про шарку населення. Тобто, Україна мусить стати соціально конкурентоспроможною, досягти більш збалансованих і гармонічних відносин не тільки між різними регіонами, але й між різними верствами населення.

Наразі ні мова, ні культура не є в державі достатньо мобілізуючими силами. Проте загальне прагнення громадян до справедливості, порядності, добробуту, політичних, економічних і соціальних успіхів може бути справді об'єднуючою ланкою.

Ангелова А. О. (Київ, Україна)

АКТУАЛІЗАЦІЯ РЕЛІГІЙНОЇ СВІДОМОСТІ В СТАРЕЧОМУ ВІЦІ

В тезах висвітлено причини посилення релігійності на етапі пізнього онтогенезу.

Angelova A. (Kiev, Ukraine)

ACTUALIZATION OF RELIGIOUS CONSCIOUSNESS IN OLD AGE

Reasons of increasing religiosity during late ontogeny are highlighted in theses.

Духовний світ старіючої людини має специфічні характеристики, які варто враховувати в усіх аспектах соціальної взаємодії з особами похилого віку. Важливим компонентом життя людини похилого та старечого віку є релігійні почуття, що за значущістю не поступаються естетичним, моральним, інтелектуальним складовим психіки. Релігійність старіючих людей – це відкрита для подальших досліджень проблема. Вона є предметом вікової психології релігії, яка наразі існує як підрозділ психології релігії – комплексної наукової дисципліни, що використовує запозичену з філософії, соціології, релігієзнавства й психології методологію.

Вікові зміни способу життя та світосприйняття в період старості постають вагомими детермінантами актуалізації релігійної свідомості людини. Це обумовлює зростання інтересу до релігії у літніх людей, про що свідчить статистика соціальних опитувань. За різними даними, серед віруючих спостерігається домінування осіб старше 60 років (від 53% до 65,8%) [2, С. 281]. Глобальні дослідження, що охоплювали понад 140 країн та 300 тисяч осіб, довели, що в більшості країн світу (окрім 16 із 142) молоді люди віком від 15 до 19 років менш релігійні, ніж люди віком від 70 років. На цей показник впливає рівень економіки, освіти та демократичності: в країнах, де молодь більш освічена та вільна в соціально-економічному виборі, інтерес до релігії зростає на схилі літ (виключеннями є Грузія, Ліберія, ЦАР, а також Ізраїль, де серед людей зрілого та старечого віку є багато іммігрантів-атеїстів) [6, С. 13].

Як стверджують фахівці, посилення релігійності в літньому та старечому віці здійснює позитивний вплив на адаптацію індивіда до труднощів цього періоду та вирішення вікової кризи. В результаті проведеного у 2000 році в США соціологічного аналізу було з'ясовано, що рівень смертності літніх людей, які беруть участь у релігійній діяльності, нижчий, ніж у атеїстів [8, С. 400-406]. На думку Е. Айдлер та С. Касла, релігійні люди ведуть більш здоровий спосіб життя, що, в свою чергу, сприяє довголіттю [7, С. 294].

Недостатньо дослідженим питанням є виявлення факторів актуалізації релігійності на схилі літ, а також мотивації, що спонукає активізувати релігійну діяльність. На нашу думку, релігійність в останній період життя розвивається внаслідок актуалізації потреб літньої людини у вищих цінностях та абсолютних регулятивах. Якщо молодість та зрілість дозволяють насолоджуватися фізичним буттям, то на схили років це стає проблематичним. Фізична слабкість, погане самопочуття, соціальна відстороненість спонукає зосереджуватися на духовних аспектах буття. Людина усвідомлює скінченність свого життя, що обумовлює звернення до трансцендентного,

появу або укріплення віри в потойбічне існування та безсмертя душі. Віра в надприродне дає надію, що після фізичної смерті існування душі триватиме, життя перейде в іншу форму.

Найбільш вагомими факторами актуалізації релігійності видаються такі:

1. Підведення підсумків та роздуми над сенсом життя. Близькість смерті надає життю особливого смислу. Стара людина усвідомлює тлінність земного буття, прагне відчувати себе часткою вічного й нескінченного – навколишнього світу, космосу, природи. На думку В. Франкла, світоглядні постулати, вироблені в зрілому віці, можуть набувати значення та масштабу індивідуально-релігійних доктрин [3, С. 334-337]. Релігійно-містичне безсмертя душі, поруч із концепціями безсмертя через потомків, творчість, є однією з провідних концепцій сенсу життя. Також стара людина підбиває підсумки свого життя, оцінює особисті досягнення, згадує та осмислює минуле, розмірковуючи про всі важливі події власної біографії. Процес самопізнання та рефлексії минулого й теперішнього сприяє розвитку особистості. Людина знаходить новий смисл життя та відкриває невідомі риси власного Я. Як і вирішення попередніх вікових конфліктів, з'ясування смислу та мети життя в старечому віці потребує активної перебудови філософських та духовних поглядів, що робить старіння інтегральним процесом [1, С. 798].

2. Усвідомлення неминучості смерті, яка в старечому віці постає як близька реальність. Старість є фінальним етапом життя, яке в цьому віці неможливо осмислювати поза перспективою майбутньої смерті. Ставлення до смерті серед літніх осіб дуже різниться, воно залежить від соціокультурного середовища, світогляду, фізичного стану тощо. Здебільшого смерть викликає амбівалентні почуття: з одного боку, таємниця потойбічного буття збуджує тривогу, з іншого – кончина може розцінюватися як полегшення, позбавлення від тілесних страждань старості та докорів сумління, пов'язаних із нездатністю приносити користь суспільству. Як показують спостереження соціологів, для частини старих навіть у тому випадку, коли непогане здоров'я дозволяє вести відносно повноцінне життя, провідною діяльністю стає підготовка до смерті [4, С. 324]. Страх смерті та роздуми про неї постають важливим фактором релігійності в літньому віці, оскільки саме віра знімає напругу, яку викликає невирішеність проблеми смерті в нерелігійній свідомості. Соціологічні опитування доводять, що впевнені в своїх поглядах віруючі перед смертю рідше впадають у депресію та відчувають менше занепокоєння [1, С. 797]. «Гарантії» посмертного існування стимулюють активізацію культурної діяльності. К. Аззі та Р. Еренберг у своїх дослідженнях оцінювали релігійну практику як інтенсивне накопичення «сакрального капіталу», який стає цінним тільки після смерті [5, С. 35].

Таким чином, серед багатьох факторів посилення релігійності в літньому віці, домінує бажання осмислити власне життя та майбутню смерть. Релігійна свідомість, яка висуває на перший план духовні компоненти буття, допомагає пригнітити важкі переживання тілесного знесилення та хвороб. Віра, надаючи життю та смерті сакрального сенсу, може бути тим інтегративним фактором,

що створює підґрунтя для вироблення особистісної стратегії гармонійного старіння.

ЛИТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг, Д. Бокум ; [научн. ред. Т. В. Прохоренко]. – 9-е изд. – СПб.: Питер, 2005. – 940 с.
2. Психология среднего возраста, старения, смерти: [под ред. А. А. Реана]. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2003. – 384 с.
3. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл ; [пер. с англ. и нем.]. – М: Прогресс, 1990. – 368 с.
4. Шаповаленко И. В. Возрастная психология (Психология развития и возрастная психология) / И. В. Шаповаленко. – М.: Гардарики, 2005. – 349 с.
5. Azzi C. House hold allocation of time and church attendance / Azzi Corry and Ronald Ehrenberg // Journal of Political Economy. – 1975. – №83(1). – p. 27-56.
6. Deaton A. Aging, religion, and health / Angus S. Deaton. – National Bureau of Economic Research (NBER). – Cambridge, MA 02138. – Working Paper No. 15271. – August 2009. – 41 p.
7. Idler E. L. Religion among disabled and non-disabled persons I: cross-sectional patterns in health practices, social activities, and well-being / Idler Ellen L., Stanislav V. Kasl // Journal of Gerontology Social Sciences. – 1997. – Vol. 52B. – No. 6. – P. 294-305.
8. Hughes M. Helm, et al. Does Private Religious Activity Prolong Survival? A Six-Year Follow-up Study of 3,851 Older Adults // J Gerontol A BiolSciMedSci. – 2000. – T. 55, № 7. – С. M400-M405.

Юдин А. В. (*Гент, Бельгия*)

ИНТЕРПРЕТАТИВНЫЙ ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И ПРИМЕНЕНИЕ ЕГО МЕТОДОВ В ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКОМ ДЕФИНИРОВАНИИ

В тезисах представлена возможность использования методов т.н. интерпретативного феноменологического анализа для нужд дефинирования понятий в славянской этнолингвистике.

Yudin A. (*Ghent, Belgium*)

INTERPRETATIVE PHENOMENOLOGICAL ANALYSIS AND USING ITS METHODS FOR DEFINING IN ETHNOLINGUISTICS

The paper present a possibility to use methods of the so-called interpretative phenomenological analysis for the definition of notions in Slavonic ethnolinguistics.

Основным методом современной славянской этнолингвистики является словарное описание языка, а через него – культуры, как традиционной